

Hälso- och sjukvårdsförvaltningen

TJÄNSTEUTLÅTANDE
2012-01-12

HSN 1111-1464

Handläggare:

Jan Vikenheim

Yttrande över socialstyrelsens begäran gällande innehållet i anmälan om tv-serien "Livräddarna"

Ärendebeskrivning

Socialstyrelsen har begärt att Hälso- och sjukvårdsnämnden ska yttra sig över innehållet i anmälan mot Landstinget i Stockholms län och berörd sjukvårdspersonal avseende brott mot hälso- och sjukvårdslagen, patientsäkerhetslagen och offentlighets- och sekretesslagen i samband med inspelningen av Tv-serien "Livräddarna" som visats i SVT 1 under tiden 2011-03-13 -- 2011-05-25.

Beslutsunderlag

Förvaltningens tjänsteutlåtande, 2012-01-12

Förvaltningens yttrande över anmälan

Riktlinjer för vårdgivarens medverkan i medieproduktioner, 2010-03-30

Begäran om yttrande från Socialstyrelsen

Förslag till beslut

Hälso- och sjukvårdsnämnden beslutar

att till Socialstyrelsen överlämna förvaltningens yttrande över anmälan

att omedelbart justera beslutet.

Förvaltningens motivering till förslaget

Förvaltningens förslag till yttrande framgår av bilaga till detta tjänsteutlåtande.

Catarina Andersson Forsman
Hälso- och sjukvårdsdirektör

Patrik Hansson
Avdelningschef

**Yttrande gällande innehållet i anmälan om tv-serien
"Livräddarna"**

Socialstyrelsens dnr 9.2-22274/2011

Begäran om yttrande

Socialstyrelsen har i skrivelse 2011-11-24 begärt yttrande från Hälsa- och sjukvårdsnämnden vid Stockholms läns landsting "gällande innehållet" i en anmälan inkommen från en enskild till Socialstyrelsen den 27 juni 2011 gällande brott mot hälso- och sjukvårdslagen, patientsäkerhetslagen och offentlighets- och sekretesslagen i samband med tv-serien "Livräddarna" under våren 2011.

Förvaltningen har varken genom Socialstyrelsens försorg eller på annat sätt haft tillgång till eller särskilt tagit del av nämnda programserie inför ställningstagande till detta yttrande.

Anmälan

Av anmälan framgår att denna riktar sig mot Stockholms läns landsting och berörd sjukvårdspersonal "avseende brott mot hälso- och sjukvårdslagen, patientsäkerhetslagen och offentlighets- och sekretesslagen i samband med inspelning av tv-serien *Livräddarna* under tiden 2011-04-13 – 2011-05-25".

Anmälaren menar att "de lagenliga villkoren för hantering av patientsekretessen har åsidosatts när man filmat personer som är så svårt påverkade av sjukdomstillståndet eller i sådan allmän psykisk och fysisk kondition att en välinformerad, införstådd och genomtänkt eftergift av sekretess inte givits innan filminspelning påbörjats". Anmälaren menar vidare att "man" i fem, av anmälaren exemplifierande fall, inte följt "vederbörliga lagregler". Anmälaren påstår slutligen att tv-teamen i tidigare liknande produktioner och i produktionen *Livräddarna* har följt med i den akutläkarbil som inom Stockholm administreras av Falck (*Falck Ambulans*

2012-01-13

HSN 1111-1464

AB; vår anm.) samt att samverkan på insatsplatsen har skett med personal tillhörande AISAB (*Ambulanssjukvården i Stockholm AB; vår anm.*)

Bakgrund och fakta i ärendet

Förvaltningen begränsar sitt yttrande till att avse produktionen *Livräddarna* och lämnar således tidigare eventuella tv-program utanför. Från SvT:s hemsida har vi inhämtat att programmen i serien sändes onsdagarna den 13, 20 och 27 april, samt den 4, 11 18 och 25 maj 2011 kl. 21.30.

Stockholms läns landsting har genom Hälso- och sjukvårdsnämnden ett flerårigt avtal med Scandinavian Medicopter AB enligt vilket bolaget ska leverera tjänster avseende ambulanshelikopter och akutläkarbil. Falck, som är ett dotterföretag till Scandinavian Medicopter AB, utför som underleverantör denna tjänst.

Det har framgått att tv-serien har skildrat insatserna av en av Falck timanställd läkare med placering i den av bolaget drivna akutläkarbilen. Ett tv-team med inspelningsutrustning har följt akutläkaren och annan sjukvårdspersonal, anställda vid Falck, i deras arbete då de i akutbil bedrivit sjukvårdsarbete på olycksplatser eller i patienters hem. I serien ska ambulanspersonal från Falck och AISAB ha förekommit i bild, liksom ambulansbilar från Falck och från AISAB.

Landstingets roll

Landstinget har inte varit part i produktionen, utan det var en verksamhet inom Falcks ansvarsområde som följdes och skildrades.

Landstinget har inte varit berört i annan mening än att landstinget har ett ansvar för hur dess underleverantörer utför sina åtaganden. I detta ingår att agera ifall underleverantör inte följer de föreskrifter som gäller för den avtalade verksamhetens utförande.

Landstingets delaktighet inskränkte sig till att Landstingsstyrelsens förvaltning, dåvarande chefläkare och presschefen, under förarbetet av producenten fick information om den planerade produktionen. Bland annat hade man ett möte med producenten.

Dåvarande chefläkaren hade i mars 2010 fastställt *Riktlinjer för vårdgivarens medverkan i medieproduktioner*, vilka bifogas yttrandet. Dessa riktlinjer lämnades för kännedom till producenten samt till Falcks vd

2012-01-13

HSN 1111-1464

och till AISAB:s vd. Av riktlinjerna framgår bland annat att förfrågan om en patient eller anhörig är villig att medverka i mediasammanhang aldrig får ske i direkt anslutning till vårdtillfället.

Falck anger i brev den 8 december 2011, som enligt vad som uppgivits sänts till Medicopter AB, vilket bolag därefter skickat det vidare till Hälso- och sjukvårdsförvaltningen (HSF), att "Falck har inte varit en del av denna produktion varken via muntliga eller skriftliga avtal". Man anger att "[d]en enda koppling som finns till Falck är att en timanställd läkare hos oss önskade få vårt medgivande att medverka i denna produktion av SVT. Vi blev också kontaktade av SVT i samma ärende där de önskade att vi godkände läkarens medverkan.

Dock ställde vi för god ordnings skull frågan om produktionen skulle innehålla vårdinslag och om SVT hade inhämtat godkännande från landstinget. SVT uppgav att man hade ett sådant godkännande.

Eftersom läkaren enbart har timuppdrag hos oss och har anställningar även hos andra uppdragsgivare gjorde vi bedömningen att vi inte hade anledning att hindra detta personliga uppdrag, dessutom att landstinget skulle ha godkänt produktionen. Således är detta ärende inget som berör våra avtalsförhållanden med er (*Scandinavian Medicopter AB; vår anm.*) eller landstinget."

Enligt uppgift finns det inte heller avtal mellan SvT och AISAB, det landstingsägda ambulansbolaget. Däremot framgår av e-brev den 10 juni 2010, från AISAB:s vd ställt till bl. a Falck:s vd, där han med hänvisning till ovan nämnda riktlinjer redovisar sin uppfattning att dessa riktlinjer "innebär att tv-inspelning inte får ske i samband med uppdrag där AISAB är vårdgivare".

Producentens uppgifter

Förvaltningen har fått information från tv-seriens producent angående omständigheterna vid inspelning och produktion av programmen och att han avser att skicka in en skrivelse till Socialstyrelsen med anledning av anmälan.

Producenten har uppfattat att det som sades vid samtal med chefläkaren innebar att han fått ett medgivande till produktionen.

Han uppger att programserien bygger på rekonstruktioner, inspelningar där den drabbade eller vårdnadshavare före inspelningens start har fått ge sitt godkännande respektive inspelning på allmän plats som har skett helt

2012-01-13

HSN 1111-1464

självsvåldigt av SvT. Vid rekonstruktionerna har man använt sig av inlånad ambulans och använt sig av sjukvårdsrekvisita, statister, vårdpersonal och låtit den drabbade agera. Inspelningen har skett långt efter det egentliga olyckstillfället och med patientens medgivande. Producenten nämner även att de drabbade, som valt att tacka ja, före inspelningens start har fått information om att de skulle komma att bli kontaktade igen, för att återigen kunna bestämma, om de vill medverka, "en s.k. ångerrätt". Viss inspelning har gjorts på allmän plats där inspelningsteamet agerat helt självständigt. I alla fallen har berörda i efterhand gett sitt samtycke skriftligt. Enbart om sådant samtycke förelegat har det inspelade tagits in i produktionen.

Fyra fall i serien är enligt producenten inspelade "hemma hos människor". Dessa fall har varit rena bedömningsuppdrag och inte akutfall. Det har getts information före inspelningen från sjukvårdpersonalen, om syftet med inspelningen, och man har upplyst patienten om att vederbörande absolut inte behöver delta i inspelningen om han eller hon inte vill. Alla som gett samtycke uppges ha varit beslutskapabla för egen eller för sina barns räkning.

Förvaltningen konstaterar

Förvaltningen, som således inte haft tillgång till underlaget för anmälan dvs. tv-programmen i fråga, och som i sitt svar begränsar sig till den begränsade information som ges i anmälan och vad som i övrigt inhämtats, har inte varit en part i produktionen, eftersom det var en verksamhet inom Falcks ansvarsområde som avsågs följas och skildras.

Förvaltningen konstaterar att det inte ingåtts något avtal mellan hälso- och sjukvårdsförvaltningen eller landstinget i övrigt och SvT med anledning av den aktuella programserien. De verksamheter som har avtal med landstinget är skyldiga att följa gällande riktlinjer. Patientens integritet måste alltid respekteras bland annat genom att bestämmelserna i offentlighets- och sekretesslagen följs.

Landstinget genom dåvarande chefläkaren vid Landstingsstyrelsens förvaltning (LSF) har genom sina riktlinjer meddelat SvT och andra eventuellt involverade vad som gäller vid förfrågningar av aktuellt slag. När det gäller producentens uppfattning att landstinget skulle ha godkänt inspelningen bör slås fast att landstinget inte har någon möjlighet att "godkänna" utformningen av medieproduktioner, men väl kan fungera som diskussionspartner i sammanhanget. Respektive verksamhet, intern eller extern, har ett eget ansvar att tillämpa fastställda riktlinjer.

2012-01-13

HSN 1111-1464

Förvaltningen har, så länge inget annat är visat, inte anledning att ifrågasätta de uppgifter som lämnats från producenten angående hur tv-programmen kommit till och hur de producerats eller att samtycken hämtats in från de personer som på något sätt deltagit i serien. Beskrivningen ger inte förvaltningen anledning ifrågasätta annat än att avsikten i och för sig varit att tillvarata patientintegriteten.

Av huvudsakligt intresse torde vara de fall som inte utgör SvT:s inspelningar på eget beväg på allmän plats eller rena efterhandsrekonstruktioner, alltså de fall som producenten angett som inspelningar "hemma hos människor" och som enligt producenten utgör "rena bedömningsuppdrag och inte akutfall" och om det rör sig om personer som är så svårt påverkade av sjukdomstillståndet eller i sådan allmän psykisk och fysisk kondition att en välinformerad, införstådd och genomtänkt eftergift av sekretess inte kan ha getts innan filminspelning påbörjats som anmälaren påstår.

Det skulle vara fel att försöka göra en bedömning av dessa fall från förvaltningens sida utan att ens ha tillgång till programmen. Generellt menar dock förvaltningen, mot bakgrund av JO:s uttalanden och landstingets riktlinjer, att av försiktighetsskäl sådana inspelningar inte bör göras, oavsett hur situationen betecknas. Det vore av värde för rättstillämpningen om Socialstyrelsen i sitt beslut antingen slog fast detta eller angav om det finns situationer där det skulle vara acceptabelt att spela in och var i så fall gränsen går mellan dessa båda situationer och vilka förutsättningar som måste föreligga.

Hälso- och sjukvårdsförvaltningen eller någon annan enhet inom landstinget har inte varit part i den aktuella produktionen. Landstinget var dock genom Landstingsstyrelsens förvaltning informerad om att programserien planerades genom att det var kontakter mellan producenten och förvaltningen. I samband med dessa informerade LSF såväl producenten som eventuellt presumtiva parter om de riktlinjer som gäller. Programserien har skildrat verksamhet som personal vid Falck Ambulans AB bedriver. I detta fall är det direkta vårdgivaransvaret överlämnat till Falck Ambulans AB som har att agera i enlighet med vad som framgår i avtal och iaktta alla regler som gäller för en vårdgivare. I detta ingår att se till att sekretesskyddet för patienter tillvaratas. Landstinget har ett övergripande ansvar för hur denna underleverantör fullföljer sitt åtagande. Företaget var informerat om gällande riktlinjer. Av riktlinjerna framgår bland annat att förfrågan om en patient eller anhörig är villig att medverka i

2012-01-13

HSN 1111-1464

mediesammanhang aldrig får ske i direkt anslutning till vårdtillfället. SLL hade därmed gjort så långt som var möjligt vad som ankom på landstinget.

Anmälan och utredningen uppenbarar behovet av att landstinget påtalar Falck AB:s ansvar, för sin personals åtgärder oavsett anställningsform. Det finns anledning att närmare följa upp i vilken mån gällande riktlinjer har följts. Slutligen tydliggörs behovet av att se över riktlinjerna och förtydliga dem så att de på ett bättre och juridiskt korrekt sätt korresponderar med de vägledande uttalanden som JO gjort angående vårdgivares och personals ansvar i mediasammanhang av nu aktuellt slag. Socialstyrelsens bedömning, åtgärder och uttalande i det nu aktuella ärendet blir av stort värde i det sammanhanget.

Bilaga: *Riktlinjer för vårdgivarens medverkan i medieproduktioner, 2010-03.30*

Handläggare Peter Rönnerfalk
Telefon 08-737 33 51
E-post peter.ronnerfalk@sll.se

Riktlinjer för vårdgivarens medverkan i medieproduktioner

Det är av stort värde att Stockholms läns landsting och dess olika delar är väl kända bland länets invånare. Landstinget strävar efter att vara så öppet och tillgängligt som möjligt inom de ramar som är möjliga utifrån de krav och förväntningar som patienter kan ställa med hänsyn till lagstadgade och etiska begränsningar.

- Vårdgivarens första intresse och skyldighet är att hjälpa och vårda patienter, oavsett om vården är planerad eller akut. Det innebär att alla överväganden under ett vårdtillfälle, t ex när det gäller beslut rörande vilka personer som ska få vara närvarande vid vårdarbetet, ska gälla patientnytta och patientsäkerhet. Eventuell nytta för vårdgivaren är i det sammanhanget inte relevant.

- En patient eller anhörig ska aldrig, utan föregående skriftligt medgivande, behöva utsättas för fotografering, intervju eller inspelning av tredje part i samband med en vårdkontakt.

- Vårdgivarens medverkan i TV-, radio- och andra medieproduktioner (även stora reportage i tryckta medier) ska, på samma sätt som i samband med övriga patientkontakter, vägas mot eventuell skada och men för patienter och anhöriga.

- Vårdgivarens skyldighet att bemöta patienter och anhöriga med en god etik och stor respekt gäller i detta sammanhang med samma regler och praxis som vid alla andra vårdkontakter. Det innebär att vårdgivaren inte ska tillåta att obehöriga deltar eller på annat sätt är närvarande vid kontakter mellan vårdgivare och patient. En journalist, fotograf eller annan medierepresentant är inte att betrakta som en behörig person i ett vårdssammanhang, såvida inte patient, anhöriga och andra som medverkar i vårdsituationen har givit ett skriftligt medgivande i förväg.

- Ett sådant tillstånd friskriver dock inte vårdgivaren från skyldigheten att själv ta ansvar för grundläggande juridiska regler (sekretesslagstiftning, personuppgiftslagen o dyl). Dessa regler gäller dessutom oavsett vilka avtal och överenskommelser som tecknas med medieföreträdare.

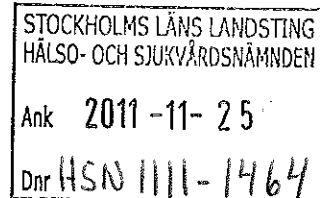
2010-03-30

- Förfrågan om en patient eller anhörig är villig av att medverka i mediasammanhang får aldrig ske i direkt anslutning till vårdtillfället.
- En anhörig kan inte i detta sammanhang ge sitt godkännande å en patients vägnar, även om det inte är möjligt att kommunicera med patienten.
- Vårdgivarens chefläkare ska lämna sitt godkännande i de fall som en vårdgivare tecknar avtal om samarbete med till exempel ett produktionsbolag. Innan avtal tecknas ska det granskas av jurist. Samråd ska ske med landstingsledningens kommunikationsavdelning SLL Kommunikation.
- Om en vårdgivare ger tillstånd till att tredje part följer vårdgivarens verksamhet i sammanhang då det förekommer patientkontakter, ska en speciellt utsedd representant för vårdgivaren följa produktionsarbetet för att övervaka och säkerställa att produktion och kontakter med patienter och anhöriga sker i enlighet med dessa riktlinjer.

Stockholm 2010-03-30

Peter Rönnerfalk

Hälso- och sjukvårdsnämndens förvaltning
Stockholms läns landsting
Box 6909
102 39 STOCKHOLM

Begäran om yttrande

Till Socialstyrelsen har den 27 juni 2011 kommit en anmälan från enskild gällande brott mot hälso- och sjukvårdslagen, patientsäkerhetslagen och offentlighets- och sekretesslagen i samband med inspelning av tv-serien "Livräddarna" under våren 2011, se bifogad anmälan.

Enligt 7 kap. 20 § patientsäkerhetslagen (2010:659) begär Socialstyrelsen följande:

- Yttrande från hälso- och sjukvårdsnämnden gällande innehållet i anmälan.

Handlingarna ska vara Socialstyrelsen tillhanda senast den 9 januari 2012.

Socialstyrelsen har för närvarande flera pågående utredningar som gäller hälso- och sjukvårdens medverkan i olika typer av filminspelningar för tv-program. Myndigheten har i anledning därav bestämt sig för att tillställa samtliga kommuner och landsting en skrivelse rörande detta i syfte att sprida kunskap om gällande regler, se bifogat dokument.

Var vänlig ange diarienummer 9.2-22274/2011 vid all kontakt med Socialstyrelsen i detta ärende.

Beslut om att inhämta yttrande och handlingar har fattats av inspektören Pia Oscarsson.

För Socialstyrelsen

Pia Oscarsson

Uppsala 2011-06-16

SOCIALSTYRELSEN REGION ÖST	
Ink 2011-06-27	
Dnr 9.2	Dnr 22274
Handl. / 2011-1	

Socialstyrelsen
Tillsyn Region Öst
106 30 Stockholm

K
C
R
I
A

Anmälan mot Landstinget i Stockholms län och berörd sjukvårdspersonal avseende brott mot Hälso och sjukvårdslagen , Patientsäkerhetslagen och Offentlighets och sekretesslagen i samband med inspelning av TV-serien "Livräddarna" som visats i SVT1 under tiden 2011-4-13 till 2011-05-25.

Bakgrund till anmälan

Liknande medverkan från Akademiska sjukhuset i TV-serien "Sjukhuset" TV3 samt "112 - på liv och död" TV4+ har varit föremål för utredning av Socialstyrelsen i ärendet 44-11397/07 samt ärendet 9.2 - 25721/ 2010 där handläggning pågår.

De lagliga förutsättningarna för sådana TV-inspelningar har klargjorts i JOs beslut 1997-10-17 (dnr 4495-1996), i JO:s ämbetsberättelse 1998/99 s 458 och i ärendet JO dnr 3414-2009

Jag går inte närmare in på uttolkningen av de villkor som JO beskrivit för ett rättsligt praktiserande i samband med själva Tv-inspelningarna. Det är i tidigare ärenden också välkänt för Socialstyrelsen.

Bevis, bestående av vad som framkommer i själva TV-programmen, kan inhämtas från SVT eller på begäran erhållas från undertecknad i form av VHS-bandkopior av de sju halvtimmesslånga programmen.

Övrig bevisning som sannolikt på liknande vis som i de ovan nämnda tidigare fallen föreligger i form av avtal mellan respektive verksamheter inom landstingets ramar torde kunna erhållas från Stockholms läns landstings förvaltning.

Skäl för anmälan

De lagenliga villkoren för hantering av patientsekretessen har åsidosatts när man filmat personer som är så svårt påverkade av sjukdomstillståndet eller i sådan allmän psykisk och fysisk kondition att en välinformerad, införstådd och genomtänkt eftergift av sekretess inte givits innan filminspelning påbörjats.

TV-teamen har medföljt i ambulans i de tidigare produktionerna och i "Livräddarna" i den akutläkarbil som inom Stockholm administreras av Falck. Samverkan på insatsplatsen har skett med personal tillhörande AISAB

På central nivå finns inom Stockholms län ett ledningsorgan med övergripande ansvar för akutinsatser på fältet. På insatsplatserna under inspelning av "Livräddarna" har akutläkarbilens läkare [REDACTED] haft ledningsansvaret.

Några exempel:

I avsnitt nr 1 ca 12 min från början visas en man, [REDACTED] som i sin bostad fått hjärtstillestånd och vid ankomst av akutläkarbil och TVteam är medvetslös. Han filmas i bostaden och införs ännu medvetslös i ambulansen för transport. Han överlever och intervjuas efter konvalescens i programmet.

I slutet av samma avsnitt visas en 100årig man, [REDACTED] som i sin bostad drabbats av svåra magsmärtor med feber och omtöckning. En person som troligen tillhör hemtjänst finns i bostaden. Det framgår att den vårdsökande är i sådant skick att något samtycke till TVteamets närvaro eller till filmning inte kan ha ägt rum.

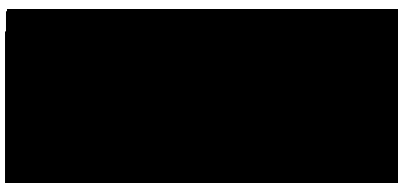
I avsnitt nr 2 visas en man som på en sjukhusbyggnads (psykiatrisk klinik) tak hotar att begå självmord genom att hoppa ut från taket. Filmningen kan här möjligen, men ytterst tveksamt, anses ha ägt rum på "allmän plats", men filmteamets närvaro kan etiskt starkt ifrågasättas. Om självmord fullföljts hade detta blivit filmat och det är oklart hur materialet blivit använt men offentliggörande vore etiskt förkastligt.

Utan någon kännedom om det psykiska tillståndet hos mannen måste risken också beaktas att den uppmärksamhet som skapas genom filmningen kunnat bli den faktor som direkt provocerat mannen att verkligen hoppa ut från taket. Då personen säkerligen var svårt psykisk sjuk bör inte heller ett eventuellt medgivande från dennes sida i ett senare skede försvara utnyttjande offentligt av så känsligt material. Inga som helst ansatser gjordes uppenbarligen från sjukvårdspersonalen att avstyra filmningen.

I avsnitt nr 7 visas en man [REDACTED] som insjuknat på sin arbetsplats med svåra infarktmissstänkta bröstsmärtor. Efter hastig undersökning införs han i ambulansen.

I samma avsnitt visas en man [REDACTED] i sin bostad, medvetslös på grund av andningsstillestånd, och som ännu medvetslös införs i ambulansen.

I dessa fall är det helt tydligt att man inte iakttagit vederbörliga lagregler. I många fall har man agerat i ett gränsområde där lagligheten formellt möjligen är oklar men hanteringen av de vårdsökandes integritet ändå måste anses högst tvivelaktig. Man måste beakta att alla patienter i en svårartad akutsituation befinner sig i ett extremt beroende av vårdgivaren. Det är uppenbart att detta utnyttjats för att övertala många av de "medverkande" att i efterhand godkänna att filmat material använts, något som tveklöst är moraliskt klandervärt. Det finns mångfaldig vittnesbörd att vårdsökande känt olust och tveksamhet att utnyttja ambulanssjukvården eller akutmottagningar på grund av risken att bli utsatt för dessa filmningar och intim närvaro av oönskade främlingar, något som äventyrar allmänhetens förtroende för sjukvården.

Till samtliga kommun- och landstingsdirektörer

FÖR KÄNNEDOM

Bästa kommun / landstingsdirektör, jag tillskriver dig för att göra dig uppmärksam på en företeelse som tycks bli allt vanligare, nämligen hälso- och sjukvårdens medverkan i olika typer av filminspelningar för tv-program. Syftet med min skrivelse är att dels informera om rättsläget vad gäller filminspelning av patienter, dels informera om att Socialstyrelsen från och med nu som huvudregel alltid kommer att anmäla till åtal handlingar där det kan befaras att vårdgivare medvetet eller genom oaktsamhet på något sätt medverkat till att patienter hos vårdgivaren filmats utan att relevant samtycke inhämtats från patienten.

Socialstyrelsen har under senaste året mottagit flera anmälningar mot olika landsting och flera av anmälningarna ligger öppna i avvaktan på att denna skrivelse till er. Berörda landsting kontaktas även inom ramen för pågående utredning, i vilka Socialstyrelsen redan har begärt eller kommer att begära en redogörelse för hur landstinget avser säkerställa att ev. framtida filminspelningar sker på ett sådant sätt att gällande sekretessregler inte åsidosätts och att patienter inte filmas utan relevant samtycke. Det rättsliga stödet för Socialstyrelsens hantering av denna fråga finns i 7 kap. 23 § patientsäkerhetslagen (2010:659), i vilken bestämmelse anges att "får Socialstyrelsen kännedom om att någon har brutit mot en bestämmelse som gäller verksamhet som står under Socialstyrelsens tillsyn, ska myndigheten vidta åtgärder så att bestämmelsen följs och, om det behövs, göra anmälan till åtal". Denna skrivelse är myndighetens åtgärd för att säkerställa att ni såsom företrädare för era respektive landsting är medvetna om problemet och kan vidta de eventuella åtgärder som kan vara nödvändiga för att författningsöverträdelser inte ska äga rum.

Relevanta författningsbestämmelser

Enligt 2 a § hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) ska hälso- och sjukvården bedrivas så att den uppfyller kraven på en god vård. Detta innebär bl.a. att den särskilt ska bygga på respekt för patientens självbestämmande och in-

tegritet. I 6 kap. 1 § patientsäkerhetslagen (2010:659) anges bl.a. att vården så långt som möjligt ska utformas och genomföras i samråd med patienten och att patienten ska visas omtanke och respekt. En motsvarande bestämmelse fanns före den 1 januari 2011 i 2 kap. 1 § lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område.

Enligt 25 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) (OSL) gäller sekretess inom hälso- och sjukvården för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men. Begreppet "personliga förhållanden" ska i detta sammanhang tolkas mycket vidsträckt och avser i princip alla uppgifter som kan härledas till en identifierbar person. Om det av bilder som visas i ett TV-program framgår att en person vårdas på sjukhus är detta således i princip ett röjande av enskilds personliga förhållanden, dvs. av sekretesskyddade uppgifter.

Sekretessen enligt 25 kap. 1 § OSL är dock inte absolut. En enskild kan samtycka till att sekretessen helt eller delvis hävs (12 kap. 2 § OSL). Den enskilde kan således själv förfoga över sekretessen.

Justitieombudsmannen (JO) har uttalat sig beträffande filminspelning på sjukhus vid flera tillfällen. I JO:s ämbetsberättelse 1998/99 s. 458 anfördes bl.a. följande.

Det får i och för sig anses vara av värde att genom en TV-inspelning på ett objektivt och sakligt sätt återspegla vad som händer i akutsjukvården med syfte att sprida kunskap om vården och förståelse för personalens arbetssituation. På så sätt kan allmänheten också förberedas på hur sjukvården tar emot en patient som av olika skäl måste besöka en akutmottagning.

Om en TV-inspelning med patienter avses att genomföras är det emellertid ett absolut krav att inspelningen inte får påverka den enskildes och då framför allt patienternas personliga integritet vid den vård eller behandling som ges åt patienterna. Det är en självklarhet att ett sjukhus skall prioritera det som verksamheten är inriktad på nämligen vård och behandling av patienter. En patient som uppsöker ett sjukhus för akut vård skall tryggt kunna förvänta sig att det är vårdbehovet som är styrande för de insatser som görs och att aktiviteter som kan tänkas påverka verksam-

heten negativt eller som i övrigt upplevs som ovidkommande i största möjliga mån inte förekommer.

Det är den enskilde patienten som råder över frågan om fotografering av honom eller henne skall tillåtas eller ej. Patientens hälsotillstånd gör emellertid att det som regel inte rör sig om två jämställda parter när patienten genom sjukhusets förmedling ställs inför detta avgörande. De enskilda som kommer till en akutmottagning har ofta drabbats av sjukdomar eller skador som kräver omedelbara åtgärder från sjukvårdens sida. De närstående som ledsagar dessa patienter kan också sägas befinna sig i ett utsatt tillstånd med all den oro och osäkerhet som för det mesta följer i anledning av det inträffade akutfallet. Enligt min uppfattning kan det allmänt ifrågasättas om de personer som intagits på en akutmottagning alltid har möjlighet att på ett adekvat sätt ta till sig lämnad information i sekretessfrågan och som en följd härav utöva sin självbestämmanderätt rörande eftergift av sekretessen. Ofta torde omständigheterna vid intagning på en akutmottagning också vara sådana att många av patienterna har små möjligheter att bedöma verkan av ett samtycke.

Bestämmelsen om eftergift av sekretess kan ge upphov till en rad problem, beträffande vem som kan lämna eftergiften och verkan av densamma. Har t.ex. den till vars förmån sekretessen är uppställd en legal ställföreträdare kan denne lämna ett samtycke enligt bestämmelsen. Då det gäller mindre barn kan endast barnens vårdnadshavare lämna ett eventuellt samtycke. Är båda föräldrarna vårdnadshavare måste bådadas samtycke inhämtas. Gäller det barn som uppnått sådan ålder och mognad att det själv kan ta ställning till frågan om samtycke, skall såväl barnets som vårdnadshavarnas inställning till frågan om eftergift inhämtas. Kan samtycke inte inhämtas t.ex. på grund av att patienten är medvetslös, påverkad av smärta, medicin eller något annat eller är förvirrad gäller dock sekretessen enligt 7 kap. 1 § SekrL. Även om ett samtycke i vissa av dessa fall lämnas, återstår att bedöma om samtycket är relevant. Det bör då uppmärksammas att man inte kan ta hänsyn till ett samtycke som efter vad som framgår saknar giltighet som rättshandling enligt allmänna regler.

Närvaron av filmfotografer och reportrar på akutmottagningen kan självfallet också påverka patienten vid ställningstagandet om samtycke skall ges eller vägras. Det ligger nära till hands att anta att patienten kan känna sig tvingad att medverka vid inspelningen. Patienten vill inte ställa till besvär och vill heller inte utsätta sig för risken av mer eller mindre långt gående övertalningsförsök. Sjukvården framstår i sammanhanget som någon

slags "garant" för att en TV-inspelning på en akutmottagning är något acceptabelt. Patienten kan vidare förledas tro att medverkan i ett sådant TV-program kan ge fördelar i form av snabbare och bättre vård. Ett medgivande lämnat i ett akut sjukdoms- eller skadetillstånd kan också i ett senare skede framstå som förhastat. Att förlita sig på den ångermöjlighet som det aktuella avtalet innehållit kan vara tveksamt. Som Socialstyrelsen understrukit kan "ångerrätten" i förhållande till TV-bolagets rätt att sända det inspelade materialet medföra problem av grundlagskaraktär.

Enligt min mening måste det stå fullt klart för patienterna att sjukhuspersonalen inte ger tillstånd till att upplåta sjukhusets lokaler för inspelning med mindre det är klart att en sådan inte står i strid med patientens intresse. Det får därför inte förekomma ens en misstanke om att patienten utsätts för påtryckningar i någon form. Det måste ankomma på sjukvårdens personal att lämna fullgod information till berörda patienter så att dessa kan utöva sin självbestämmanderätt om eftergift av sekretessen. Det får också krävas av sjukvårdspersonalen att den övervakar att inspelningarna praktiskt genomförs på ett sätt som inte kränker de enskilda. Sjukvårdspersonalen skall självklart också tillse att de enskilda som befinner sig på mottagningen och som inte deltar i inspelningen i minsta möjliga mån störs eller oroas av t.ex. personal från TV-bolaget. Det måste också ankomma på personalen att noga kontrollera att alla som filmas och som omfattas av sjukvårdssekretessen dessförinnan har lämnat sitt samtycke och att samtycket avgivits korrekt och med klar insikt om att man därmed efterger sitt sekretesskydd. Det skulle kunna vara lämpligt att en anteckning om samtycke görs i patientens journal.

Som jag redan anfört är jag införstådd med att det av olika skäl kan vara av värde att genom en filminspelning sprida en bild av verksamheten på en akutmottagning som också korrekt återger rent medicinska förhållanden inom vården. Om integritetsfrågorna går att lösa har jag i och för sig inget att invända mot att en TV-inspelning äger rum. Jag utgår då ifrån att den rent medicinska vården inte på något sätt påverkas negativt av inspelningen. En förutsättning för att en inspelning skall få komma till stånd måste under alla förhållanden vara att inspelningen skall användas i ett strikt sakligt sammanhang som ett led i en dokumentär skildring eller som inslag i ett seriöst debattprogram eller liknande. Att inspelningen - efter mönster av utländska TV-inspelningar i sjukhusmiljö - skall kunna helt eller delvis användas i program av underhållningskaraktär får anses uteslutet.

Socialstyrelsen har i ett antal beslut anslutit sig till den bedömning JO gjorde i det ovan redovisade beslutet, se myndighetens beslut den 31 augusti 2005 (dnr 40-11439/04 och 40-4283/05), den 28 november 2005 (dnr 44-4857/05) och den 30 maj 2006 (dnr 40-5818/2005).

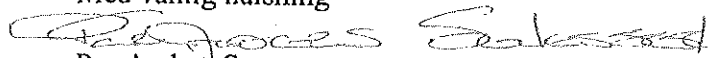
Den 30 mars i år kom ytterligare ett beslut från JO avseende en anmälan mot Akademiska sjukhuset, i vilket ovan gjorda bedömningar åberopades och konstaterades vara uttryck för gällande rätt, se JO, Dnr 3414/2009. I beslutet riktas mycket skarp kritik mot Akademiska sjukhuset, Justitieombudsman Lilian Wiklund anför bl.a.

Det är i högsta grad anmärkningsvärt att Akademiska sjukhuset genom ett avtal har godkänt att gällande sekretessregler kan åsidosättas. Det står dessutom klart att sjukhuset i många fall underlåtit att inhämta samtycke från patienten innan filmning skett. Jag är mycket kritisk till sjukhusets agerande.

Jag noterar avslutningsvis att Akademiska sjukhuset, enligt uppgift i remissvaret, har granskat varje avsnitt före sändning "i syfte att säkerställa integritetsfrågor". Efter att ha tagit del av några avsnitt ur TV-serien förvånas jag särskilt över uppgiften att landstinget "säkerställt att produktionsbolaget arbetat med patienternas samtycke, samt i övrigt haft en seriös och dokumentärt samhällsupplysande inriktning". Det är förvisso så att de uttalanden i det hänseendet som JO gjorde i det ovan redovisade beslutet ligger långt tillbaka i tiden och TV-mediet har genomgått stora förändringar sedan dess. Det innebär dock inte att behovet av hänsyn till den personliga integriteten minskat. Landstingets uppfattning att medborgarnas integritetsintresse stått i förgrunden vid bedömningen om filmandet varit tillbörligt kan ifrågasättas.

Sammanfattningsvis: Denna skrivelse är, som nämnts ovan, myndighetens åtgärd för att säkerställa att ni såsom företrädare för era respektive kommuner och landsting är medvetna om de problem som kan uppstå om verksamhet hos er tillåter filminspelningar av patienter. Socialstyrelsen förutsätter att ni med anledning av denna skrivelse vidtar de åtgärder som behövs för att säkerställa att det inte inträffar författningsöverträdelser i nu aktuellt avseende inom er verksamhet.

Med vänlig hälsning

Per-Anders Sunesson

Avdelningschef